

Ádebiyatlar

1. Alixonov S. Matematika óqitish metodikasi Qayta ishlangan II nashri. T., «Óqituvchi» 1997 yil.
2. Asqarov M., Eshanov M., Madireymov I. Algebra hám matematikalıq analiz tiykarları páninen máseleler hám shınıgıwlar toplamı. Oqıwlıq qollanba. Nókis-2001j. (74 bet).
3. Dalinger V.A. Nachala matematicheskogo analiza. Tipichnie oshibki, ix prichini i puti preduprezhdeniya: uchebnoe posobie. – OMSK: Izd-vo OOO «Izdatel-Poligrafist», 2002. – 158 s.
4. Qurbanbaev O., Asqarov M., Jakaeva K. Algebra hám analiz baslaması. Akademiyalıq litsey oqıwshıları ushın qollanba. Nókis-1999j., 6,75 baspa tabaq. (106 bet).

Maqolada matematikani óqitishda xatolar ustida ishlash usullari va metodlari kórsatilgan.

REZYUME

В статье описаны методы и приёмы работы над ошибками в преподавании математики.

PEZIOME

The article describes the methods and techniques of working on errors in the teaching of Mathematics.

SUMMARY

МЕКТЕП ОҚЫҰШЫЛАРЫНЫҢ ХУҚЫҚЫЙ МӘДЕНИЯТЫН ҚӘЛИПЛЕСТИРИҮДЕ ХУҚЫҚ ПӘНЛЕРИН ОҚЫТЫҰДЫҢ ӘХМИЙЕТИ

Б.И.Арзиева – үлкен оқытыушы

Әжсинияз атындағы Нөкис мәмлекетлик педагогикалық институты

Таянч сўзлар: конституция, демократия, хуқуқ, маданият, иммунитет, онг, педагог, синф, тарбия, социализация, шахс, дарс, фвнкаро.

Ключевые слова: конституция, демократия, право, культура, иммунитет, сознание, педагог, класс, воспитание, социализация, личность, субъект, гражданин..

Key words: constitution, democracy, law, culture, immunity, consciousness, pedagogue, class, upbringing, socialization, personality, subject, citizen.

Жәмийетимизде хуқықый мәденият тийкарларының қәлиплесиуи, биринши гезекте, елимизде пукаралық жәмийети қурылуы хәм демократиялық раўажланыуының гиреуи есапланады. Бул процесстин нәтийжелилиги пукаралар, әсиресе, жаслар хәм жас өспиримлер арасында кең нәсиятлау хәм оқыту менен тығыз байланысly. Бул хакқында Өзбекстан Республикасы Президентиниң 2019- жыл 9- январьдағы ПФ-5618-санлы «Жәмийетте хуқықый сана хәм хуқықый мәдениятты көтериу системасын түптен бекемлеу хакқында» ғы Пәрманында «Пукаралардың хуқықый санасы хәм хуқықый мәденияттын күшейтиуге байланысly жумыслар нәтийжелилигин және де раўажландыру, пукаралардың социаллық-сиясий өзгерислер менен биргеликте хуқықый билимлерин асырып барыудың заманагөй усылларын пайда етиу, сондай-ақ, әсиресе жаслардың зыянлы мағлыұматлардан қорғау бойынша бекем хуқықый иммунитетти қәлиплестириу» тийкарғы ўазыйпа етип белгиленген еди [2].

Хуқықый мәдениятты қәлиплестириу процесинде де социал-гуманитар пәнлер ишинде хуқық пәнлерин айрықша орын ийелейди. Улыўма билим беріу мектеплеринде хуқық пәнлериниң оқытылуы оқыўшылардың хуқықый билимин, хуқықый мәденияттын хәм хуқықый санасын қәлиплестириуде тийкарғы курал болып есапланады.

Келешек әўладтың хуқықый мәденияттын, хуқықый санасын қәлиплестириу - демократиялық хуқықый мәмлекет хәм пукаралық жәмийетин раўажландырудың тийкарғы шәрти болып есапланады. Усы себепли өсип қиятырған жасларды кәмил инсан дәрежесинде тәрбиялау, олардың хуқықый санасын қәлиплестириу, хуқықый мәденияттын раўажландыру жәмийет ағзаларының, соның ишинде, хуқықтаныушы оқытушылардың тийкарғы ўазыйпасы болып табылады. Өзбекстанда усы тараўдағы ис-илажлардың хуқықый тийкарлары жаратылған. Мысалы, 1997- жылы 25-июньда «Хуқықый тәрбияны жақсылау, халықтың хуқықый мәденият дәрежесин көтериу, хуқықтаныушы педагог кадрларды таярлау системасын тереңлестириу, жәмийетшилик пикирин үйрениу жумысларын жақсылау хакқында»ғы, «Жәмийетте хуқықый мәдениятты жетилистириу хакқында»ғы Биринши Президент пәрманлары, сондай-ақ, жокарыда келтирилген, 2019-жыл 9-январьдағы «Жәмийетте хуқықый сана хәм хуқықый мәдениятты көтериу системасын түптен бекемлеу хакқында»ғы 5618-санлы Президент пәрманы хәмде 2019-жыл 31-декабрь кунги Ми-

нистрлер Кабинетиниң «Ұзликсиз мәнәўий тарбия концепциясын тастыйықлау хәм оны әмелге асыруу ис-млажлары хакқында»ғы 1050-санлы қарары жаслардың хуқықый мәденияттын, хуқықый саўатлылығын, хуқықый тәрбиясын жетилистириуде үлкен әхмийетке ийе.

Хуқық пәнлери улыўма билим беріу мектеплериниң оқыту процесинде үлкен әхмийетке ийе. Тийкарынан, хуқықый мәдениятты қәлиплестириу басланғыш класлардан басланып, бул пәнлер оқыўшыларда әдеп-икрамлылық, улыўмаинсаныйлық түсиниклер, Ұатанды сүйиу, патриотизм, мийнет сүйгишлик хәм т.б. түсиниклер менен биргеликте, демократиялық жәмийетке тән болған хуқықый әмелият тийкарларын, яғный, ҳәр бир оқыўшының өз хуқықларын билип, түсиниуи, мәмлекеттин символларын ҳүрмет етиуи, әмелдеги хуқық нормаларын үйренип хәм оларға бойсыныуы, өзгелердин хуқық хәм еркинликлерин ҳүрмет етиуге тәрбиялайды.

Улыўма билим беріу мектеплеринде 5-7- классларда «Конституция әлемине саяхат» пәни оқыў жылы даўамында 17 саат көлеминде, жокары классларға келип, яғный 8- класста «Өзбекстан Республикасы мәмлекет хәм хуқық тийкарлары», 9- классларда болса, «Конституциялық хуқық тийкарлары», ал 10-11- классларға келип «Мәмлекет хәм хуқық тийкарлары» пәнлери ҳәр бири улыўма жыллық 34 саат көлеминде өтилиди. Мектеп оқыўшыларының хуқықый мәденияттын, тәрбиясын қәлиплестириуде, олардың билимин жетилистириуде баска да социаллық-гуманитар пәнлерде оқытылады.

Улыўма билим беріу мектеплеринде балаларға дәслепки жыллардан баслап-ақ Конституция негизлери, оның тийкарғы бөлимлери хәм нормалары хакқында түсиниклер берип барылады. Бул оқыўшылардың социализацияланыуы (бейимлесиуи) бойынша ең биринши ис-хәрекет болып табылады. Бир қатар қәнигелер хуқықый тәрбия – шахстың хуқықый социализацияланыуы процесиниң ажыралмас бөлеги болып, хуқық талапларын ҳүрметлеу, олардың регулятивлик (тәртиплестириу) функцияларын тән алыуы» деп түсиндиреди [3]. Баслауыш классларында алған хуқықый билимлер орта классларда даўам етип, Конституцияда көрсетилген базы бир нормалар тереңлестирилип үйрениледи. Бул дәўирде шахстың тийкарғы хуқықлары, еркинликлери хәм миннетлери үйрениледи, сондай-ақ, улыўма инсаныйлық нормаларды қәлиплестириу менен биргеликте алып барылады. Усы жерде айтып кететуғын

жағдай – бул процесс үзликсиз болып, оқытылатуғын басқа да гуманитар пәнлер менен тығыз байланыста жүргизилиўи тийис. Усы дәуирде класс басшысының роли жүдә әҳмийетли. Орта классларда жүргизилетуғын «Тәрбия сабақлары» барысында шөлкемлестириў хәм тәлим-тәрбия мәселелери менен биргеликте улыўма хуқық тийкарлары түсиндирилип, тил, әдебият, тарийх оқыўлықларындағы келтирилген материаллар негизинде киши сәўбет, дискуссия яки кишкене көринислер шөлкемлестириў мүмкин. Бириншиден, бул жағдайда тәжирийбе (яғный, оқыўшыларда анық ситуация бойынша жуўмақ, яғный тәжирийбениң пайда болыўы) тийкарында түсиник қәлипслеседи. Екиншиден, оқыўшылардың ойлаў қәбилети, билим шеңбери кеңейеди.

Кейин ала мектеплерде жүргизилетуғын хуқық пәнлери шеңберинде оқыўшыларға өз хуқықларын, еркинликлерин хәм нызамлы миннетлерин аңлап алыўы, мәмлекет органлары, олардың искерлиги, мәмлекетлик нышанлар, мәмлекетлик тил, сондай-ақ жәмийетлик бирлеспелер, сийсий партиялар, шаңарақ ҳаққында улыўма түсиниклер берилип барылады.

Ал «Мәмлекет хәм хуқық тийкарлары» пәни болса мектеп оқыўшыларына, мәмлекет хәм хуқық, хуқық тараўлары, нызам, нызамшылық, хуқықбузарлық, жынаят, жаза ҳаққында билим хәм көнликпелерди пайда етиўди өз алдына мақсет етип қояды.

Көпшилик ўақытта ҳәзирги Қарақалпақстан мектеплеринде пәнди оқытыўдың тийкаргы формасы - бул сабақ. Басқа пәнлер сыяқлы хуқық сабағы да хәр қыйлы формаларда: сәўбетлесиў сабағы, баянат сабағы, семинар сабағы, қайталаў-беккемлеў сабақлары түринде өтилиўи мүмкин. Турмысымызға жаңа технологиялардың кирип келиўи өтилетуғын сабақ даўамында заманағой оқытыў үскенелерин пайдаланыўды талап етпекте. Соның менен бирге, бундай сабақтағы барлық искерлик педагогикалық, психологиялық пәнлердеги жетискенликлерди, педагогтың тәжирийбесин есапка алған жағдайда әмелге асырылды. Хуқық пәни оқытыўшысы хуқықтаныў хәм хуқық педагогикасы тараўында арнаўлы таярлыққа ийе болыўы бул шәртли түрдеги талап. Педагог билим беріў менен бирге инсан хуқықларының үстемлиги, оқыўшылар тәрәпинен жәмийеттеги тынышлық хәм паракатшылық орталығын абайлаў хәм ҳурмет етиў, хуқық бузыўшылықтың алдын алыў, хуқықый санасын жоқарылатыў, хуқықый саўатлығын асырыўдан ибарат. Соның менен бирге, мектепте өтилетуғын хәр бир сабақ оқыўшыларда дослық сезимин раўажландырыўы, класстағы болып атырған жағдайларға жәмәт болып жуўап беріўге үйретіў керек. Бул класстың аўызбиршилигин, мектептеги Жаслар аўқамының жумысларын еле де жетилистириўге, тәрбиясы аўыр оқыўшылардың минез-хулқына өзиниң унамлы тәсирин тийгизеди.

Оқытыў процесинде хуқық пәни оқытыўшысы зәрүр жағдайларда хуқықый сөзликке, юридикалық атамаларға сүйене билиўи керек. Себеби айырым атамаларды болжаў менен үстиртин болмайды. Сабақты өтиўде оқытыўшы және де көбирек баспасөз, көркем әдебият, нақыл-мақаллардан, кинофильм материалларынан пайдаланыў мүмкин. Мысалы: «Урлық басланады түйнектен, оған оны кимдур үйреткен» қарақалпақ халқының нақыл аркалы оқыўшыларға урлық жынаят екенлигин, оған хуқықый жаза бар екенлигин, ҳеш ким анасынан урлықшы болып туўылмаслығын, оған сыртқы орталықтың, жаман адамлардың тәсири, социаллық жағдайлар себеп болатуғынлығын кеңирек түсиндириўге болады.

Сабақ барысында оқыўшылардың пикирлерин, олар

Әдебиятлар

1. Ўзбекистон Республикаси Конституцияси. –Тошкент: 2018.
2. Ўзбекистон Республикаси Президентининг ПФ-5618-санлы «Жамиятда хуқуқий онг ва хуқуқий маданиятни юксалтириш тизимини тубдан такомиллаштириш тўғрисида» Фармони. 2019 йил, 9 январь. // <https://lex.uz/docs/4149765>

алып келген хабарларды еситип, оқытыўшы оларды хуқықый жақтан анализлеп, баҳалап барылса, бул да оқыўшылар ушын тәрбия мектеби болады. Себеби, сабақта оқыўшылардың белсендиллиги артады хәм өзлерине исеним сезими оянады. Мектеп оқыўшыларына хуқықый билим беріў аркалы оларды қоршаған орталыққа мәдениетли қатнас жасаўға үйретемиз. Биз оқыўшыларға қоршаған орталық жанлы екенлигин, өсимликлер дүнясын, ҳаўанатлар дүнясын асырып абайлаў, суў ресурсларынан үнемли пайланыў, ысырап етпеў, сондай-ақ экологиялық қәуиптиң алдын алыў, қоршаған тәбийий орталықты таза саклаў хәр биримиздиң нызамлы миннетимиз екенлигин түсиндиремиз.

Тараў қәнигелериниң пикиринше, жасларда хуқықый мәдениетти қәлиплестириў ушын халқымыздың уллы ўәкиллериниң үгит-нәсиятлары, Конституция хәм мәмлекетимизде қабыл етилип атырған нызамлар, парманлар хәм қарарларды избе-из үйренип барыў, хуқықый газета хәм журналларды оқыў, мәхәллелерде өткерилетуғын илажларда қатнасыў, сондай-ақ, телевидение хәм радио аркалы хуқыққа байланыслы көрсетиў хәм еситириўлерди бақлап барыўға айрықша итибар қаратылыўы лазым делинеди [4]. Соның менен қатар, жаңа технологияларды пайдаланған ҳалда, хуқық тараўы менен байланыслы халық аўызеки әдебияты дүрданаларын, улыўма цивилизация раўажланыўы барысында қәлипслескен жаҳан тәжирийбесин кеңнен пайдаланыўымыз лазым.

Жас әўладты тәрбиялаў даўамында улыўма билим беріў мектеплеринде кең көлемли әмелге асырылып атырған жумыслардың бир бағдары – бул жәмәтлик ис-илажлар. Бул процеске тек улыўма билим беріў бойынша ис-илажлар Режеси қабыл етилди. Усы Реже тийкарында мәмлекетимиз бойлап бир қатар ис-илажлар шөлкемлестирилди. Республикамыз мектеплеринде олар, тийкарынан, ушырасыў формасында алып барылды. Ондай ушырасыўларға төменги қатардағы Ишки ислер министрлигиниң ўәкиллери (участкалық инспекторлар) қатнасты. Базы бир мектеплерде сол мектеп оқытыўшыларының өзлери сәўбет өткерилиўи менен әмелге асырылды. Усындай илажлардың бири Әмиўдарья районының 82-санлы мектебинде тек билим беріў мәкемесиниң хызметкерлериниң қатнасыўында «сәўбет» шөлкемлестирилген. Қуўанарлысы, бундай көринислер азайып, кейинги ўақытлары Қарақалпақстанда жаслар арасында хәр қыйлы хуқықый бағдардағы таңлаўлар, телекөрсетиўлер, сәўбетлесиўлер, хуқықтаныўшылар менен ушырасыўлар тураклы түрде өткерилип киятыр. Соның менен қатар, ҳәзирги күндеги мәмлекетимиздеги жағдайдан келип шығып, усындай илажларға денсаўлықты саклаў тараўының, киши бизнес хәм исбилерменликти қоллап-қуўатлаў агентликлери ўәкиллериниң қатнасыўы да мақсетке муўапық деп ойлаймыз.

Улыўма алғанда, бүгинги күнде улыўма билим беріў мектеплериниң оқыўшылары, улыўма жасларымыздың хуқықый саўатханлығын асырыў аркалы олардың жәмийетлик турмыста өз билимлерин пайдаланып, хуқықларын қорғаў имканиятына ийе болады хәм олардың хуқықый сана-сезими артады. Оның нәтийжесинде мәмлекетимизде демократиялық хуқықый мәмлекеттиң хуқықый тийкарлары беккемлениди хәм раўажланып бара бередиди.

3. Матюхин А.Н. Правовое воспитание и обучение учащихся в средней школе. // Вестник ТГПУ. 2013. №5. –С.202.

4. Тўраева С., Шоимкулова З. Таълим тизимида ёшларнинг ҳуқуқий маданиятини шакллантириш усуллари // Замонавий таълим, 2016. №4. – 5-6.

РЕЗЮМЕ

Бу мақолада мактаб ёшидаги болаларнинг ҳуқуқий маданиятини шакллантиришда мактабта ўқитиладиган ҳуқуқ фанларининг ўрни, шунингдек юртимизда ёшларнинг ҳуқуқий маданиятини ҳамда ҳуқуқий тарбиясини юксалтиришда мамлакатимизда қабул қилинган меъёрий ҳужжатларнинг аҳамияти ҳақида сўз этилади.

РЕЗЮМЕ

В статье обсуждается роль права в школе в формировании правовой культуры детей школьного возраста, а также значение нормативных документов, принятых в нашей стране, для повышения правовой культуры и правового воспитания молодежи в нашей стране.

SUMMARY

This article discusses the role of legal science in school in the formation of the legal culture of school-age children, as well as the importance of the normative documents adopted in our country in raising the legal culture and legal education of young people in our country.

БОЛАЛАР СОҒЛОМЛАШТИРИШ ОРОМГОҲЛАРИДА КИЧИК МАКТАБ ЁШИДАГИ ЎҚУВЧИЛАРНИНГ МАЪНАВИЙ-АХЛОҚИЙ ФАЗИЛАТЛАРИНИ ШАКЛЛАНТИРИШНИНГ КОНЦЕПТУАЛ, ИЖТИМОЙ, ҲУҚУҚИЙ АСОСЛАРИ

А.Ж.Айназарова - мустақил тадқиқотчи

Бердақ номидаги Қорақалпоқ давлат университети

Таянч сўзлар: маънавият, ахлоқ, ўқувчи, оромгоҳ, жамият, соғлом авлод, миллий кадрият, одоб - ахлоқ нормаси, концептуал, ижтимоий, ҳуқуқий, дунёқараш, интернет, ижтимоий тармоқ, мафкуравий иммунитет, диний бағрикенглик, миллатлараро тотувлик, ахборот технологиялари, китобхонлик.

Ключевые слова: духовность, этика, студент, разрыв, общество, здоровое поколение, национальные ценности, нравственные нормы, концептуальный, социальный, правовой, мировоззрение, интернет, социальная сеть, идеологический иммунитет, религиозная толерантность, межнациональная гармония, информационные технологии, чтение.

Key words: spirituality, ethics, student, break, society, healthy generation, national values, moral norms, conceptual, social, legal, worldview, internet, social network, ideological immunity, religious tolerance, interethnic harmony, information technology, reading.

Жамиятнинг ижтимоийлашув жараёнларида ёш авлод маънавий-ахлоқий фазилатларини шакллантириш масаласи долзарб муаммолардан бири бўлиб келган. Зеро, янги давр шиддати таълим-тарбия тизимида ҳам ўзининг аниқ, қатъий талабларини қўймоқда. Жамиятнинг соғломлиги эса, ўсиб келаётган ёш авлоднинг юқори даражада соғлом турмуш маданиятига эга бўлишини такозо этади. Шунга кўра, агар жамиятда мавжуд барча институтлар томонидан болалар маънавий ва жисмоний саломатлигини муҳофаза қилишга қаратилган шарт-шароит яратилса, ўша жамиятда яшаётган ўсиб келаётган ёш авлоднинг маънавий-ахлоқий дунёқарашини шакллантириш юқори даражага кўтарилади, дейиш мумкин.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2018 йил 14 августдаги “Ёшларни маънавий-ахлоқий ва жисмоний баркамол этиб тарбиялаш, уларга таълим-тарбия бериш тизимини сифат жиҳатидан янги босқичга кўтариш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПҚ-3907-сонли Қарорида “Ўқувчи-ёшларнинг бўш вақтини мазмунли ташкил этиш учун зарур бўлган маданий-қўнғилочар объектлар, мактабдан ташқари таълим муассасалари, шу жумладан, жойларда турли ижодий ва таълим тўғрақлари, спорт секцияларининг етишмаслиги болаларнинг соғлом руҳда тарбияланишига ва тўғри ҳаёт йўлини танлашига салбий таъсир кўрсатмоқда” [1] деган фикрлари соғломлаштириш мавсумида ҳам оромгоҳ олдида турган тарбиявий мақсадларни амалга ошириш учун маънавий - ахлоқий тарбия жараёнининг мазмун моҳиятини ёритишга қаратилган тизимли ишларни ташкил этиш масалаларига алоҳида эътибор қаратиш лозимлигини кўрсатади. Бу, албатта, биринчи навбатда, телевидение, радио, газета ва журналлар, интернетдаги ижтимоий тармоқлар ҳамда фаол веб-сайтлар орқали мамлакатда фаолият юритаётган оромгоҳларда амалга ошириладиган кенг қамровли ислохотларнинг мазмуни ва моҳиятини тушунириш юзасидан тарбиявий ишларни ташкил этиш, иккинчидан мавсумни намунали ташкил этиш ва уюшқоқлик билан ўтказиш мақсадида касаба уюшмалари, давлат органлари ва улар тизимидаги ташкилотлар тасарруфида бўлган оромгоҳлар фаолиятига, шунингдек касаба уюшмалари маблағлари йўналтириладиган бошқа оромгоҳлар фаолияти мазмунини ёритишга доир кўрсатув ва

ижтимоий роликлар тайёрлаб, телевидение ва Интернет орқали жамоатчилик эътиборига ҳавола қилиб бориш, [2] учинчидан ўқувчилар ўртасида мафкуравий иммунитет, диний бағрикенглик ва миллатлараро тотувликни шакллантириш, ёт ғоялар таъсирига тушиб қолишни олдини олишга қаратилган таъсирчан тарғибот усуллари жорий этиш механизмларини ишлаб чиқиш муҳимлигини кўрсатади.

Кичик мактаб ёшидаги ўқувчиларни маънавий-ахлоқий фазилатларини шакллантириш – узлуксиз маънавий тарбия концепциясининг бош мақсади асосини ташкил қилади. Шундан келиб чиқиб, болалар соғломлаштириш оромгоҳларида кичик мактаб ёшидаги ўқувчиларни маънавий-ахлоқий фазилатларини шакллантириш тизими - бу узлуксиз таълим тизими, спорт-соғломлаштириш объектлари ва ижтимоий институтлар ҳисобланиб, улар билан ҳамкорликда амалга ошириладиган таълим-тарбиявий ишларнинг узвий алоқадорлиги ва узлуксизлигини таъминлаш муҳим педагогик аҳамият касб этади.

Республикаимизда кейинги йилларда қабул қилинган бир қатор ҳужжатлар умумтаълим мактаб ўқувчиларида маънавий-ахлоқий фазилатларини мукаммал шакллантириш соҳасида самарали меъёрий - ҳуқуқий базани яратиш имконини берди. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2019 йил 30 сентябрдаги ПҚ-4467-сонли “Халқ таълими тизимидаги мактабдан ташқари таълим самарадорлигини тубдан ошириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги Қарори, Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг “Болаларнинг дам олишини ташкил этиш ва соғломлаштириш тизимини янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида” Қарори, шунингдек Президент Ш.М.Мирзиёевнинг Олий Мажлисга мурожаатномасида “Ўзбекистонни ривожланган мамлакатга айлантиришни мақсад қилиб қўйган эканмиз, бунга фақат жадал ислохотлар, илм-маърифат ва инновация билан эриша оламиз [3] деган таъкидлари, шунингдек нафакат ёшлар, балки бутун жамиятимиз аъзоларининг билими, савиясини ошириш учун аввало илм-маърифат, юксак маънавият кераклигига устувор вазифа сифатида алоҳида эътибор қаратилиб, ўғил - қизларимизнинг интеллектуал ривожланиши, маънавий ва жисмоний камолоти йўлида кенг қамровли ишлар амалга оширилмоқда.